Ion MELNICIUC

SĂ APELĂM MAI DES LA DICŢIONARUL EXPLICATIV (II)

PRECIS – SIGUR

Involuntar, adeseori aud dialoguri de felul:

– Eşti *precis* că autobuzul încă n-a plecat?

– Sunt *precis*!

Ambii vorbitori s-au exprimat greşit, dar s-au înţeles înde ei. Aceasta pentru că greşeala cu pricina e atât de frecventă în uzul nostru cotidian, încât ni se pare că e absolut normal să ne exprimăm anume aşa.

Să vedem cum tălmăceşte cuvântul *precis* **DEX**-ul: „care este limpede, lămurit, clar”.

– Asta vroiau să spună cei care au dialogat? Evident că nu. Ambii conlocutori intenţionau să comunice celuilalt că este *sigur* de cele afirmate.

Precis poate fi un aparat de măsurat: cântarul e *precis*, adică arată corect greutatea corpului, obiectului cântărit.

Aşadar, reţineţi: omul e *sigur* de cele ce spune, iar cântarul e *precis* în verificarea greutăţii.

FIERBĂTOR sau *PLONJOR*?

Este ridicol să te foloseşti de un obiect, fără a şti cum se numeşte.

Mi s-a întâmplat să cer în magazin un *plonjor* şi să fiu refuzat.

– N-avem, mi-a răspuns scurt vânzătoarea.

– Cum n-aveţi, dacă îl văd expus pe poliţă? insist eu.

– Care-i? întreabă doamna.

– Uite-l, doamnă, îi arăt eu cu mâna.

– Cum i-aţi spus?! încearcă să precizeze dânsa.

– Plonjor.

– Plonjon?

– Plonjor, termoplonjor.

– Eu ştiam că-i *kipiatilnik*, îi mai zic şi fierbător…

– Orice obiect trebuie numit cu numele său, doamnă. Una e *plonjorul* – „aparat electric portativ pentru fierberea unei cantităţi mici de apă (pentru un ceai, o cafea)”, şi alta e *plonjonul* – „salt practicat în fotbal sau handbal de către portar pentru a prinde mingea”. Iar *fierbătorul* e folosit în tehnică şi denumeşte „un aparat care serveşte la fierberea unor lichide”.

BDD-A20886 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:32 UTC)

Aşadar, nu uitaţi: orice obiect trebuie numit cu numele său, şi nu cu unul străin.

„BAFTĂ!”

Ori de câte ori urmăresc la radio sau la televiziune unele competiţii sportive sau concursuri literar-artistice la care participă în special tineretul, mă supără până la refuz un cuvânt preferat în mod excesiv de moderatorii emisiunilor. Aceştia le doresc participanţilor „*baftă!*”. Ştiam cuvântul, dar am consultat totuşi dicţionarul ca să-mi pot explica mie însumi de ce mă şochează acest cuvânt. Răspunsul nu s-a lăsat aşteptat:

Baftă (argotic şi familiar). Noroc, şansă (din ţigănescul baht. Cf. tc. baht).

Adică e un cuvânt împrumutat care a rămas la periferia limbii literare şi este preferabil în situaţiile recomandate de dicţionar. De ce atunci îl preferă intelectualii noştri în detrimentul frumoaselor şi binecunoscutelor cuvinte: *noroc, succes*?

LA STAŢIONAR?

În limbajul studenţesc e foarte frecventă exprimarea „sunt student la staţionar”. Vorbitorii cu pricina nu cunosc sensul termenului *staţionar*, şi anume: „care stagnează, care nu variază câtva timp, constant”. Corect e să spunem *student la zi* sau *cu frecvenţă*, care e altceva decât învăţământul *fără frecvenţă* sau chiar *seral.* Iar în ultimul timp şi *la distanţă*. Greşeala, uşor de observat, e foarte gravă, căci sensurile cuvintelor confundabile (*staţionar* şi *la zi*) sunt net distincte.

E bine să ştim că *staţionar* denumeşte, în accepţie medicală, un „dispensar pentru îngrijirea bolnavilor”. Dicţionarele atestă şi alte semnificaţii, mai puţin frecvente la noi.

Aşadar, în instituţiile de învăţământ superior sunt două forme de învăţământ: *la zi* (cu frecvenţă) şi *fără frecvenţă.*

LOCATAR – LOCUITOR

Dacă nu suntem atenţi la felul cum le utilizăm, paronimele oricând ne pot juca festa. Cauza este cea cunoscută: ele sunt apropiate fonetic şi de aceea deseori le confundăm. În special când nu cântărim îndeajuns cuvântul sau nu cunoaştem sensurile cuvintelor apropiate ca fonetism, cum ar fi: *a adapta – a adopta, federal – federativ, locuitor – locatar.*

Asupra ultimelor aş vrea să vă atrag în mod special atenţia. Dacă *locuitor* e cunoscut de toată lumea, apoi *locatar* – de mai puţini vorbitori, de unde şi confuzia lor. Cineva spunea la radio că a fost într-o ţară unde sunt numai 500 de mii de *locatari*. Concluzia am făcut-o pe loc: dânsul nu cunoaşte semnificaţia acestui cuvânt şi l-a confundat cu *locuitori*. **DEX**-ul clarifică situaţia: *locatar* e „persoana care locuieşte stabil, permanent într-

BDD-A20886 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:32 UTC)

un imobil; chiriaş". Aceeaşi persoană poate fi numită *locuitor* (în raport cu oraşul) şi *locatar* (în raport cu imobilul, casa în care locuieşte). Spunem, de exemplu, *locuitorii* oraşului Chişinău, dar *locatarii* blocului nr. 11 din str. Florilor.

A DOVEDI sau *A REUŞI*?

Ori de câte ori mai aud greşeli de vorbire, care au fost semnalate şi condamnate în repetate rânduri, mă tot întreb: ce mai trebuie să facem ca să scăpăm de ele? Răspunsul, mi se pare, e univoc: să-i atenţionăm pe vorbitorii în cauză pe toate căile şi cu orice ocazie, până vor conştientiza că trebuie, în cele din urmă, să se dezică de prostul obicei de a vorbi cu greşeli. Spunem astea, ca să nu ni se reproşeze că prea mult vorbim despre aceeaşi greşeală. Trebuie să recunoaştem cu toţii că foarte mulţi vorbitori de la noi substituie verbul *a reuşi* prin *a dovedi* în virtutea unei practici vicioase. Pentru a evita această confuzie semantică, e necesar să cunoaştem elementar sensurile lor distincte: *a dovedi* înseamnă „a demonstra cu probe, argumente un adevăr, o realitate"; pe când *a reuşi* are sensul de „a ajunge la un rezultat dorit; a izbuti, a izbândi".

Spunem, de exemplu, *Am reuşit* să ajung la timp acasă, şi nu Am dovedit să ajung; sau: *N-am reuşit* să termin de citit romanul.

Pentru a reuşi să scăpaţi de această greşeală, consultaţi dicţionarul.

E BINE SĂ FII AUTORITAR?

De obicei, *autoritar* apare pe lângă substantivele *şef, director, conducător.*

Cine zice că X este un şef autoritar, o face din cele mai bune intenţii – doreşte să-i facă şefului un compliment, chipurile, „e omul stimat, agreat de subalterni", adică se bucură de autoritate. Dar intenţiile nu i-au reuşit, pentru că *autoritar* înseamnă „persoană care îşi *impune* autoritatea în mod voit, adică se cere stimat, respectat, lăudat". Distinsul lingvist Valentin Mândâcanu persiflează utilizarea incorectă a acestui cuvânt în felul următor: „Directorul nostru este *autoritar,* dar fără autoritate".

Concluzia se cere de la sine: *autoritar* denotă o semnificaţie negativă; director *autoritar* înseamnă unul care nu se bucură de autoritate, nu este agreat, dar şi-o impune el însuşi.

Corect e să spunem *om (director, şef) cu autoritate*.

„POPORUL CAPITALEI"?!

Se pare că oricine ştie ce înseamnă *popor* – „totalitatea locuitorilor unei ţări, populaţia unei ţări; cetăţenii unui stat; naţiune, neam". Acestea sunt sensurile uzuale ale cuvântului, sensuri cunoscute, acceptate şi folosite de toţi vorbitorii în mod curent. Dar **DEX**-ul atestă şi sensurile învechite ale cuvântului, ieşite din uz, ceea ce ne face să credem că sunt necunoscute majorităţii vorbitorilor. E vorba de semnificaţiile arhaice ale substantivului

BDD-A20886 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:32 UTC)

popor: „populaţia unei cetăţi, a unui oraş, a unui sat (ori a unei părţi dintr-un sat) sau a unei unităţi teritoriale formate din mai multe sate”.

Oricât de straniu ar părea, dar unui ziarist i-a căzut pe plac anume sensul învechit al cuvântului în cauză şi ne informează: „Ieri dimineaţă tot *poporul* se grăbea la serviciu. La orele de vârf *poporul* aştepta în staţii. Pentru tot *poporul capitalei*, care numără circa 800.000 de oameni, 80 de autobuze şi 200 de troleibuze înseamnă prea puţin. *Poporul* dă câte 1 leu şi se ticseşte în microbuz, numai să ajungă în centru”.

Aşadar, dacă e să credem ziaristului, tot *poporul capitalei* se grăbeşte dimineaţa la serviciu. E incredibilă această afirmaţie, căci în capitală mai sunt şi oameni bătrâni, bolnavi, micuţi care, fireşte, mai stau şi pe acasă.

Dar mai şochează ceva: de ce *poporul capitalei*, şi nu *locuitorii, orăşenii, populaţia*?

Ziaristul a comis, din grabă, două greşeli: una de logică şi alta de exprimare.

Concluzia: să nu ne pripim în alegerea cuvântului potrivit.

NUMĂRUL DE ÎNMATRICULARE A MAŞINII

În lucrarea lui Valentin Guţu, intitulată **Dicţionar al greşelilor de limbă**, apărută acum cinci ani la Editura Arc, sunt analizate nouă greşeli de exprimare privind substantivul *număr*. În treacăt fie spus, extensiunea conţinutului semantic al acestui cuvânt nu cunoaşte limită. Cineva a constatat că vorbitorii îşi permit nepermisul în „universalizarea” lui semantică.

În cele ce urmează ne vom referi doar la domeniul circulaţiei rutiere. Chiar zilele trecute cineva îmi spunea că poliţia i-a luat *numerele de la maşină*.

Eu, fireşte, m-am făcut că nu-l înţeleg şi l-am întrebat curios:

– Cum adică, ţi-au luat *numerele*? Care *numere*? Cum poate poliţistul să ia nişte *numere* imprimate pe o placă metalică?

– Păi, despre asta e vorba. Mi-a demontat placa cu numerele maşinii.

– Acum am înţeles. Te-a deposedat de *numărul de înmatriculare* al automobilului dumitale.

– Dar eu cum am spus? Nu tot aşa?

– Nu chiar, precizez eu. Dumneata ai spus *numerele maşinii.* Astfel am putea spune doar despre numărul unei maşini (automobil) sportive care, într-adevăr, e numerotat, convenţional, pentru a o deosebi de celelalte maşini participante la o competiţie sportivă.

Pentru cazul nostru termenul adecvat e *numărul de înmatriculare.*

ORE DE LUCRU sau *PROGRAM*?

Deloc uşor să alegi, vorba poetului, „cuvântul ce exprimă adevărul” în situaţia în care pentru aceeaşi noţiune avem două-trei sau chiar mai multe cuvinte. Pentru durata de timp cuprinsă între momentul de deschidere şi cel de închidere a unui magazin, să zicem, dispunem de mai mulţi termeni:

BDD-A20886 © 2004 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:32 UTC)

ore de lucru, program de lucru, regim de lucru, lucrăm de la… până la, magazinul e deschis de la ora… până la ora… etc. S-ar părea că problema e doar în preferinţa unui sau altui termen. Aceasta în aparenţă. Dacă însă analizăm conţinutul semantic al expresiilor enumerate, ne convingem, fără prea multe eforturi, că ele totuşi diferă ca nuanţe semantice.

Ore de lucru nu denumeşte cu precizie durata de timp între începutul şi sfârşitul activităţii unei organizaţii, instituţii, deoarece ele includ şi orele de prânz (pauza).

Regim de lucru înseamnă „mod de lucru al unui aparat, al unei instituţii, organizaţii". Am putea spune *Magazinul lucrează în regim nonstop*.

Program de lucru ni se pare cel mai reuşit termen pentru noţiunea în discuţie. Şi iată de ce: *program* înseamnă „un plan de activitate repartizată pe etape" (în cazul nostru: începutul, sfârşitul şi pauza de prânz). Alta e vorba că *program* include şi ideea de *activitate*, ceea ce înseamnă că, dacă am spus *program,* nu mai e nevoie să precizăm: *de lucru,* adică e oarecum *pleonastic.* De aceea vă recomandăm un stil telegrafic.

Program: 8-20; oră de prânz: 12-13. Celelalte formulări (magazinul e deschis între orele…) nu sunt econome şi deci nerecomandabile.

BIROU, dar şi *BAROU*

În ultimul timp în municipiul Chişinău a apărut o firmă nouă: *barou de avocaţi*. Necunoscând acest termen *(barou)*, mulţi se întreabă dacă e sinonim cu *birou*. Fireşte, nu. Pe peretele unei clădiri din str. Bănulescu-Bodoni am observat două firme alăturate: *Barou de avocaţi* şi *Birou de avocaţi*.

Recunosc: nu cunoşteam termenul *barou* şi m-am grăbit să-i întreb pe specialiştii în domeniu. Mi s-a răspuns că e vorba de o *asociaţie de avocaţi*. Am consultat şi dicţionarele. **DEX**-ul dă următoarea explicaţie: „corp al avocaţilor, organizat (în trecut) pe lângă un tribunal sau o curte de apel". Adică *barou* reflectă o realitate din trecut. E un istorism readus în realitatea noastră. Dicţionarul de neologisme nu mai foloseşte remarca „în trecut" şi defineşte noţiunea dată astfel: „(în unele ţări) organizaţie profesională a avocaţilor dintr-o anumită unitate administrativ-teritorială". Prin urmare, *baroul* nu poate fi confundat cu *biroul* de avocaţi, care înseamnă „organizaţie de avocaţi care acordă asistenţă juridică populaţiei".

Aşadar, *barou* şi *birou* sunt termeni juridici, apropiaţi ca structură sonoră, dar cu semnificaţii diferite. Atare cuvinte se numesc paronime.

BDD-A20886 © 2004 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:32 UTC)